

Ірина ФІЛОНЕНКО, Юрій ФІЛОНЕНКО, Владислав РІПА

КУРДСЬКИЙ СЕПАРАТИЗМ: ПРИЧИНИ ТА НАСЛІДКИ

У процесі написання статті розкрито поняття «курдський сепаратизм», висвітлено особливості виникнення сепаратизму курдів в Ірані, Іраку, Туреччині та Сирії, його причини, форми прояву, осередки поширення; розглянуто можливі наслідки курдського сепаратизму.

Виявлено, що проблема курдського сепаратизму вважається основною загрозою стабільності на Близькому Сході, а сепаратизм курдів є головним внутрішнім питанням для Ірану, Іраку, Сирії та Туреччини, що може спричинити дестабілізацію в цих країнах і навіть крах деяких з них. Його наслідки можуть мати відгомін у всій Азії, активізуючи відцентрові процеси у багатьох інших азійських країнах та спричиняючи появу нових державних структур на карті регіону, а також напругу в Європі, для багатьох країн якої проблема сепаратизму є дуже актуальною.

Встановлено, що сепаратизм курдів виник в силу етнічних відмінностей серед населення країн, в яких вони живуть, а також через неправильну політику щодо курдів, а саме пригнічення та дискримінацію курдського народу, його культури, мови та традицій урядами цих країн. Також простежується вплив історичних та зовнішніх політичних факторів.

За формою прояву сепаратизм курдів можна оцінити як сецесійний. Хоча в націоналістичних колах переслідують ідею утворення Великого незалежного Курдистану як єдиної держави шляхом об'єднання заселених етнічними курдами сусідніх територій Туреччини, Ірану, Іраку та Сирії, однак через існування внутрішніх суперечностей та блокування регіональними державами прагнення до незалежності, курдів більше влаштовують ширші права та автономія в країнах, де вони зараз живуть і за що борються з урядами цих країн, з можливим подальшим формуванням національних держав.

Курдський етнічний сепаратизм в усіх досліджуваних країнах активний за інтенсивністю та небезпечний за своїми наслідками, оскільки часто супроводжується збройними конфліктами та людськими жертвами. На сьогоднішній день для боротьби з сепаратизмом курдів уряди використовують, переважно, силові методи, хоча це не вирішує проблему. Загалом, ефективні методи боротьби з етнічним та релігійним сепаратизмом важко знайти, тому що, як зауважив політолог Вадим Карасьов, такий сепаратизм «дуже важко вилікувати».

Ключові слова: сепаратизм, курди, Курдистан, Іранський Курдистан, Іракський Курдистан, Сирійський Курдистан, Турецький Курдистан.

Постановка науково-практичної проблеми. Однією з найскладніших проблем у сучасному світі є сепаратизм. Його прояви різного ступеня активності простежуються практично в усіх частинах світу й можуть зумовлювати політичну нестабільність всередині окремих держав, формування нових державних утворень і, що найгірше, виникнення затяжних збройних конфліктів, що вимірюються сотнями людських жертв. Складною і тривалою є проблема курдського сепаратизму, який вважають головною загрозою стабільності на Близькому Сході.

Аналіз останніх публікацій за темою дослідження. Сепаратизм курдів вивчали І. Полонський, В. Кравченко, Р. Федюк, Г. Герасименко, В. Дівак, Д. Ділар, Г. Ворфлік та інші. Дослідження проблеми курдського сепаратизму проводилось переважно в розрізі окремих його видів за територіальною ознакою, зокрема: Ілля Полонський, Володимир Кравченко вивчали сепаратизм сирійських курдів та перспективи врегулювання конфлікту; Роман Федюк займався вивченням можливих наслідків сепаратизму іракських курдів, Григорій Герасименко досліджував основні загрози курдського сепаратизму в Ірані тощо.

Постановка завдання. З огляду на зазначене вище ставимо завдання проаналізувати причини виникнення та особливості проявів сепаратизму курдів у окремих регіонах Туреччини, Ірану, Іраку, Сирії й на цій основі сформулювати цілісний образ курдського сепаратизму та його наслідків.

Виклад основного матеріалу. Одна з проблем сепаратизму в Південно-Західній Азії пов'язана з курдами – давнім народом, що проживає переважно в Туреччині (до 20 млн), Ірані (до 12 млн), Іраку (до 8 млн), на північному сході Сирії (до 3 млн). Проживають курди також в Азербайджані, Грузії, Вірменії, Туркменістані, Казахстані, до 2,5 мільйонів курдів живуть у США та європейських країнах, де існують курдські громади [1]. Розмовляють вони своєю курдською мовою, що належить до індоєвропейської мовної сім'ї, і в переважній більшості є мусульманами-сунітами. Є серед курдів і мусульмани-шіїти, езиди, алевіти, християни, але таких значно менше.

Сепаратизм курдів найбільш чітко проявляється в Туреччині, Ірані, Іраку та Сирії й виник через етнічні відмінності населення цих країн, а також через неправильну політику щодо курдів – утиски та дискримінацію курдсько-

го народу, його культури, мови, традицій. Також простежується вплив історичних та зовнішніх політичних чинників.

Курди – це найбільша (чисельність більше 40 мільйонів) нація без власної держави [3]. Крім усього, вони ще й розділені «в ідеологічному, політичному, соціальному вимірах, а також особистою неприязню» [4], що пояснюється впливом особливостей державотворення в країнах їх проживання.

Якщо розглядати історичні чинники, то Курдська держава мала бути створена ще в 1920 році відповідно до договору, підписаного між Антантою та Туреччиною у французькому місті Севр (Севрського мирного договору). Цей договір стосувався відокремлення від Османської імперії заселених арабами територій та розділення самої імперії, в тому числі і створення незалежного єдиного Курдистану [5]. Згодом у межах курдської території північного Іраку виявили потужні нафтові родовища. Країни Заходу передумали підтримувати незалежність Курдистану, тому курди вже самі у 1922 році проголосили «незалежне Королівство Курдистан» [6], яке проіснувало до 1923 року [7], доки не був підписаний уже Лозанський договір щодо розпаду Османської імперії та встановлення нових кордонів Туреччини. Саме після цього й почалися виступи та повстання курдів.

Завдяки компактному географічному положенню заселених курдами територій у Туреччині, Іраку, Ірані, Сирії (рис.1) їх політичні організації мають добре підґрунтя для протистояння центральній владі зазначених країн і надії на формування єдиної держави, адже «здобутки курдів є настільки великими, що вони можуть визначати майбутнє Близького та Середнього Сходу» [4]. Можливим вважає «об'єднання цих територій і утворення в перспективі Великого Курдистану» і В. Дівак [8].

Але хоча в націоналістичних колах і переслідується мрія створення Великого Незалежного Курдистану шляхом об'єднання заселених курдами територій Туреччини, Ірану, Іраку та Сирії, в силу існування внутрішніх суперечностей та блокування регіональними державами їх прагнення до незалежності, курдів більше влаштовує одержання ширших прав та автономії в межах країн, де вони зараз проживають і за що борються з урядами цих країн, з можливим подальшим утворенням національних держав.

У Туреччині, за різними даними, 15–18 % населення країни є етнічними курдами, які заселяють переважно східні та південно-східні провінції (так званий Турецький Курдистан зі

столицею в м. Діярбакир). У спілкуванні вони використовують курдську мову, яку офіційна влада забороняла, тому що не визнавала її існування. Крім того, влада завжди забороняла будь-який рух до автономії. Це була дуже дискримінативна політика турецького уряду, плюс жорстке придушення владою Стамбула протистояння з курдами в 1984 році, коли загинуло більше 40 тисяч осіб. У відповідь на це Робітнича партія Курдистану (РПК), яка є «транскордонним політичним і соціальним рухом» [4], що складеться з окремих партій, які мають озброєні осередки в усіх частинах Курдистану, в тому ж році оголосила офіційному Стамбулу війну, що продовжується досі. Спочатку висувалися вимоги щодо надання автономії та збереження національної самобутності, надання курдам однакових з турками прав, відкриття національних шкіл та введення до того забороненого курдського теле- та радіомовлення. Пізніше турецькі курди виступили з більш радикальною вимогою проголошення єдиного й незалежного Курдистану в межах усіх курдських земель, час від часу вдаючись до збройної боротьби. Тепер знову від ідеї незалежності поки що відмовились, а прагнуть більш широкій автономії, адже останнім часом зростає рівень демократизації в турецькому суспільстві, влада країни почала проводити більш лояльну політику щодо курдського питання, зокрема стосовно використання мови, в тому числі й під час теле- та радіотрансляцій.

Не останню роль у цьому відіграє і вплив світової та європейської спільноти, які вимагають від Туреччини дотримання прав курдів та надання їм ширшої автономії, особливо коли обговорюються питання подальшої інтеграції Туреччини в європейський простір. Тепер турецькі курди можуть обіймати важливі державні посади, впливати на бізнес, а деякі «завдяки вдалому поселенню на сході країни зробили великі статки на контрабанді» [1].

Стосовно Іраку, то у його східних та північно-східних районах існує три курдські етноси – гурані, сорані та курманджі, які заселяють територію площею 80 тис. км² (переважно мухафази Ербіль, Дахук, Сулейманія, Кіркук, Діяла (область Ханекін) та Найнава (області Синджар і Махмур)). Але не вся етнічна курдська територія входить до Іракського Курдистану, який є курдським автономним утворенням у цій країні зі столицею в м. Ербіль, а лише три мухафази – Ербіль, Дахук та Сулейманія – загальною площею 38 тис. км².

Вважають, що саме іракські курди «задавали тон курдському націоналізму» [4]. Упродовж більшої частини минулого століття вони

виборювали свою незалежність, у тому числі з допомогою зброї, натомість уряд, очолюваний ще Саддамом Хусейном, використовував у протистоянні з ними різні силові заходи, зокрема й хімічну зброю, що призвело до загибелі під час однієї з таких атак 25 тисяч курдського населення в Іраку. Більше мільйона мігрували. Такі дії влади називали політикою «геноциду». Крім того, серед причин сепаратизму в Іраку Роман Федюк називає слабкість центрального уряду, який свого часу допустив діяльність Ісламської держави на своїй терито-

рії, виникнення численних збройних формувань, що боролись за неї і проти, а потім зажадали мати самостійний контроль над звільненими ними територіями. Сьогодні, на фоні корупції, економічної кризи, внутрішньополітичних чвар, відсутності реформ, навіть перемога над терористами ІДІЛ не викликає особливої довіри населення до влади, а «центральный уряд і зараз банально надто слабкий, щоб ефективно протидіяти відцентровим тенденціям» [9].

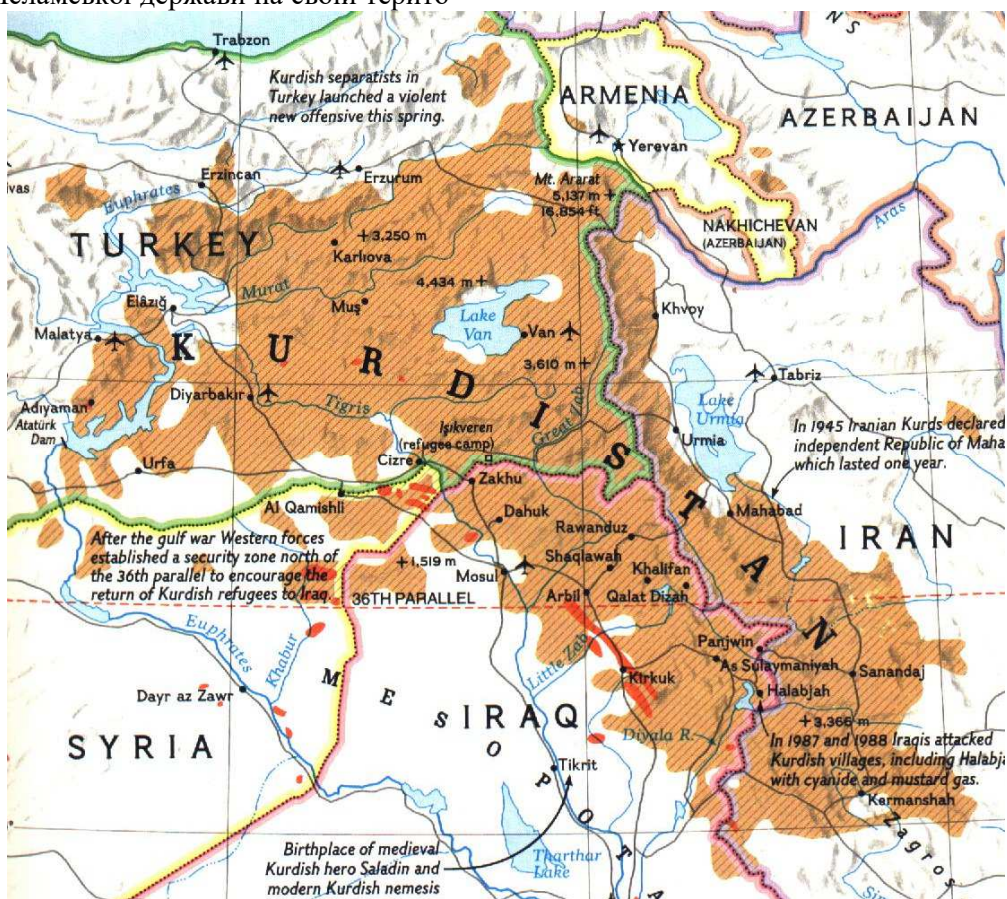

Рис.1. Розселення курдів [2]

Наприкінці минулого століття і впродовж останніх років іракські курди вели особливо активну боротьбу в північних районах країни, що й допомогло їм, зрештою, досягти широкої автономії, яка «має багато ознак держави» [4]. Своє почесне консульство в Іракському Курдистані відкрила й Україна [10].

Після повалення режиму Саддама Хусейна іракські курди можуть брати активну участь в управлінні своїм регіоном, вони деякий час навіть повністю контролювали свій ринок нафти. 25 вересня 2017 року провели референдум щодо незалежності Іракського Курдистану, під час якого майже 93 % виборців підтримали незалежність від Іраку. Цей референдум не визнав уряд Іраку, і 16 жовтня 2017 року офіційний Багдад увів війська до провінції Кіркук, почав контролювати столицю та нафтові райо-

ни. Курди у бій не вступали, але розцінили це як оголошення війни, а згодом урядові війська Іраку відвоювали в курдів великі спірні території на півночі та сході країни, залишивши менше території, ніж вони мали в 2014 році [11]. Проти проведення референдуму виступали також Сполучені Штати Америки та Організація Об'єднаних Націй, він був засуджений Туреччиною та Іраном, які, зрозуміло, не хочуть мати подібного сценарію в себе і мають за мету завадити реалізації курдських амбіцій. Туреччина, наприклад, продовжує активно тиснути на іракських курдів. Так, у квітні 2018 року провела наземні наступальні операції біля міста Синджар (північний захід Іраку) [12], а 2 травня 2018 року військово-повітряні сили Туреччини в районі Авашин-Басьян завдали ударів по об'єктах організації Робітнича партія

Курдистану, знищивши сховища та склади [13]. Не підтримують Курдистан і в країнах Перської затоки, розцінюючи його як «можливого майбутнього агента ізраїльського впливу» [9].

Іракських курдів це не зупиняє, й 30 вересня 2018 року в заселених курдами північних районах вони обирали регіональний парламент автономного Іракського Курдистану. Найбільш впливовими політсилами виявились Демократична партія Курдистану (ДПК), Патріотичний союз Курдистану (ПСК) та опозиційна сила «Рух за зміни Горан» [14]. Проте й між ними існує розкол: кожна зі своїми воєнізованими загонами, кожна бореться за лідерські позиції в націоналістичному русі курдів, кожна по-різному бачить політичне майбутнє Курдистану.

У Сирії сепаратистські ідеї висувують курди, що заселяють північні та північно-східні території країни, західніше річки Тигр (так званий «Сирійський Курдистан» зі столицею в м. Алеппо), з містами Афрін, Джераблус, Аль-Хасаке, Камишли [15].

Курди давно проживають на територіях сучасної Сирії, однак ще у 20-х роках минулого століття до Сирії прибуло багато курдів-біженців з Туреччини, чим сирійська влада прикривала свою дискримінацію цього народу, вважаючи його не корінним. На сьогодні частка курдів від усього населення Сирії становить 9%, за деякими оцінками 15% (2,5–3 млн) [16], і це найбільша етнічна меншина країни, яка потерпає від дискримінації та переслідувань сирійської влади. «... сирійські курди були найбільш безправними серед усього курдського населення на Близькому Сході та найбільш спокійними» [4].

Їх сепаратизм спрямований на створення в північних районах Сирії автономії у вигляді автономного регіону Рожави. Після 2011 року, відколи триває громадянська війна, курдам стало вільніше господарювати на своїй території, адже велику її частину урядові війська залишили, утворився своєрідний політичний вакуум, чим курди й скористалися, організувавши згодом автономне управління.

Коли почалася «Арабська весна», сирійські курди ("Демократичні сили Сирії" (SDF) – об'єднані сили арабських та курдських бійців) не пристали до жодної з воюючих сторін: ні до урядових сил, ні до груп повсталіх ісламістів. Однак більш прихильними були до Асада й вели боротьбу з Ісламською державою, стоворивши вздовж турецького кордону автономну зону [17]. У березні 2013 року курди проголосили Західний Курдистан, столицею якого ста-

ло місто Афрін.

За роки війни сирійські курди розширили свої території. У березні 2016 року у північних районах Сирії був проголошений Сирійський Курдистан (Рожава) як автономна область, до складу якої ввійшли території трьох кантонів: Джазіри, Кобані та Афріна. Таким чином, курди фактично затвердили «план запровадження федеральної системи» [18].

Курдські ополченці намагались уникати конфліктів з Дамаском і заявляли, що спрямовують боротьбу на забезпечення своїх прав, а не на «повалення уряду», тоді як решта повстанських груп, активізовані «Арабською весною», вели боротьбу саме проти Асада та за повалення його режиму. У липні 2018 року сирійські курди заявили про мирні переговори з офіційною владою та припинення насильницьких дій, а в серпні 2018 року вони долучилися до чергових перемовин із Дамаском з приводу децентралізації та Конституції, підтвердивши, що прагнуть не збройного протистояння, а домовленості й укладення політичної угоди щодо збереження їх автономного статусу, зокрема структури управління та самоврядування [19].

Сирійських курдів у їх діях завжди підтримував Вашингтон, країни Західної Європи. Як зазначає В. Дівак [20], уряд Сирії вважає їх вимушеними союзниками для боротьби з «Вільною сирійською армією» та ісламістами-радикалами. Туреччина ж бачить у сирійських курдах загрозу своїй безпеці, адже боїться, що турецькі курди, керовані Робітничою партією Курдистану, маючи зв'язки з ними, наслідуватимуть приклад сусідів. Тому діє методами силового втручання, зокрема військові сили Туреччини в районі проживання сирійських курдів разом з «Вільною сирійською армією» з 2016 року проводять операцію під назвою «Щит Євфрату», вимагаючи від курдів відступу за Євфрат, щоб вони не мали можливості створити Іраксько-Середземноморський коридор, а також «щоб покласти край правлінню Башара Асада» [21]. А в результаті розпочатої Туреччиною в січні 2018 року операції «Оливкова гілка» сирійський район Афрін повністю звільнили від курдів. 28 жовтня 2018 року турецькі збройні сили здійснили черговий артилерійський обстріл курдських позицій. Також турецька влада не сприймає спільне патрулювання в Сирії зусиллями США та Робітничої партії Курдистану. Туреччина намагається витіснити курдські «Загони народної самооборони», обстрілюючи їх. Ті стріляють у відповідь, конфлікт триває, й ситуація в Сирійському Курдистані залишається напруженою.

Ще одним осередком проживання курдів,

які борються за свою незалежність, є Іран, точніше Іранський Курдистан (столиця м. Сенендедж), який дослідник Григорій Тарасенко називає міною майбутнього апокаліпсису, що закладена як під Іран, так і під весь Близький Схід [3]. Однією з головних загроз національній безпеці країни вважає курдське питання й офіційна влада Ірану.

Курди в Ірані становлять 10 % від населення країни й розселені по всій його території, як і в сусідній Туреччині, але є остани, де їх найбільше, – Північний Хорасан, Ілам, Керманшах, Курдистан, Західний Азербайджан та райони сусідніх останів, що межують з ними, – Зенджан та Хамадан. Тобто іранські курди заселяють переважно гірські райони, що є зручним для ведення партизанської війни. До того ж у прикордонні з Сирією, Туреччиною та Іраком ведуть бойові дії тамтешні курди.

Іранські курди, по суті, ведуть війну з офіційним урядом Ірану шляхом нападів на військових, правоохоронців, представників влади. Координатором та ідейним натхненником їх дій є «Партія свободи Курдистану (ПСК)», діють також «Партія вільного життя Курдистану», «Демократична партія Іранського Курдистану». Всі дії ведуться під контролем спецслужб США, Великобританії та Ізраїлю в рамках міжнародної програми підтримки курдів у боротьбі проти Ісламської держави [3].

Щоб знизити градус сепаратизму, уряд Ірану проводив політику іранського націоналізму, що мала сприяти зближенню різних націй, які мешкали в межах Ірану, але ця політика втілювалася шляхом утвердження перської мови та поширенням загальноіранських культурних та соціальних цінностей, руйнування традиційних відносин у середовищі нацменшин, ігноруванням їх національно-культурних потреб та обмеженнями в різних сферах життя. Зрозуміло, що така політика викликала невдоволення з боку курдів, сприяла формуванню претензій до влади та іранців як представників домінуючого етносу. Одним зі шляхів врегулювання ситуації та зниження напруженості вбачають надання іранським курдам широкої автономії.

Загалом, стосовно майбутнього курдів та наслідків їх сепаратизму існують різні прогнози. Питання щодо створення держави Курдистан Григорій Тарасенко рекомендує розглянути в ООН, адже курди мають право на самовизначення й тут треба розглядати можливі варіанти, які приведуть до найменших втрат [3]. Повномасштабна війна може зруйнувати кілька держав, тоді як пожертвувавши невеликими частинами, можна зберегти все інше.

Намагання сформувати незалежний Курдистан, на думку Романа Федюка, «загрожує Близькому Сходу парадом нових суверенітетів» [9]. Прогнозує розпад Іраку на «курдську, шіїтську та сунітську частини» в силу його нездатності «жити як єдина держава» Ігор Росомаха [20].

Передбачають розпад (фрагментацію) Іраку та Сирії й американські розвідувальні служби, наголошуючи, що подібний сценарій США не ставлять собі за мету, хоча ще у 2006 році пропозицію щодо поділу Іраку на три частини – курдську, шіїтську та сунітську – вніс сенатор Джо Байден, щоправда, адміністрація Вашингтона тоді до цієї ідеї не дослухалась. Головним винуватцем розпаду Сирії та Іраку спецслужби називали терористичні угруповання ІДІЛ (Ісламської держави Іраку та Леванту). Однак, на думку Романа Федюка, цей розпад є явищем цілком природним і виправданим, Сирію та Ірак він назвав «абсолютно штучними державами», кордони яких «з'являлись практично випадково: як розрізаючи етноси на багато шматків (як це сталося з курдами), так і зв'язуючи в одну державу давніх і непримирених ворогів» [9]. Він також схиляється до думки, що «якщо люди не можуть жити разом, цивілізоване розлучення – однозначно найкращий вихід» [9]. Дослідник зазначає, що після Іракського Курдистану відділитися від Іраку можуть і суніти, що проживають в сучасних межах його території і мають у планах формування власної автономної області, з «дуже, дуже широкою автономією», що включатиме усі сунітські території Іраку – Ніневію, Анбар, Діялу, сунітські райони в Багдаді. А Вікторія Дівак вважає, що іракські суніти можуть об'єднатися із сирійськими сунітами в єдину державу Суністан [8].

У Ірані може загостритися проблема з белуджі, які виношують ідею створення сунітської держави Белуджистан, до якої ввійдуть частини територій Ірану, Пакистану та Афганістану [3]. Тут регулярно відбуваються вилазки бойовиків, вибухи. З метою попередження потрапляння бойовиків на свою територію Іран навіть збудував більш як тисячокілометрову стіну на кордоні з Пакистаном та Афганістаном.

Вікторія Дівак вважає, що посилення міжконфесійного сепаратизму та перекроювання кордонів триватиме, бо це вигідно великим світовим гравцям – США, Німеччині, Великобританії, Франції, Росії, які вичерпали багато своїх ресурсів і тепер їм треба забрати необхідну сировину й запаси у слабших держав, «страх втратити світове панування штовхає їх

на відверті політичні й військові авантюри» [8]. Адже роздроблення великих незалежних країн на багато дрібніших державних утворень значно полегшить світовим лідерам експлуатацію ресурсів, що є в цих країнах, та «завдати серйозного удару конкурентам» [8] – Китаю та Росії. Також за умови радикалізації курдських угруповань в небезпеці може опинитися вся Європа, у якої доволі своїх осередків сепаратизму.

На наш погляд, сьогодні найбільш доцільно вести мову про відокремлення курдів лише в межах Іраку, адже інші країни мають доволі сильні центральні уряди, які цього не допустять: уряд Туреччини, маючи потужну військову підтримку, контролює ситуацію в країні; міцні позиції центрального уряду стримують курдських сепаратистів в Ірані; у Сирії уряд Башара Асада поступово повертає собі контроль над бунтівними районами країни, а американські союзники сирійських кудрів упродовж останніх тижнів залишили курдські території.

Висновки. З наведеного можна зробити висновки, що сепаратизм курдів проявляється переважно у формі автономізації, точніше ши-

рокої автономії, з можливим подальшим відокремленням (сецесією) та наступним об'єднанням розділеного етносу (іредентизмом) у єдину державу Курдистан.

Курдський сепаратизм є великою проблемою Туреччини, Ірану, Іраку та Сирії, що може навіть стати причиною розпаду двох останніх. Його наслідки можуть мати відлуння по всій Азії, активізуючи відцентрові процеси в багатьох інших азійських країнах, та зумовити появу на карті Азії нових державних утворень, а також викликати дестабілізацію в Європі, для якої проблема сепаратизму також є актуальною.

Курдський сепаратизм викликаний етнічними причинами й в усіх досліджуваних країнах є активним за інтенсивністю проявів, а відтак і найбільш небезпечним за своїми наслідками, адже часто супроводжується збройними сутичками й великими людськими жертвами.

Дієві методи у боротьбі з етнічним та релігійним сепаратизмом, як можемо перекона- тись на прикладі курдів, знаходити складно, адже, як зауважив під час одного зі своїх виступів політолог Вадим Карасьов, такий сепаратизм «дуже важко лікується».

Література:

1. Курды: кто они такие. URL: <https://news.rambler.ru/middleeast/39739160-kurdy-kto-oni-takie-na-samom-dele/>
2. [Курды и курдский вопрос](http://www.nationalsecurity.ru/maps/kurdistan_1.htm). URL: http://www.nationalsecurity.ru/maps/kurdistan_1.htm
3. Тарасенко Г. Иранский Курдистан – главная угроза стабильности на Ближнем Востоке. URL: <http://riataza.com/2016/09/13/iranskiy-kurdistan-glavnaya-ugroza-stabilnosti-na-blizhnem-vostoke/>
4. Сирійські курди пішли на переговори з Асадом. URL: <https://www.eurointegration.com.ua/news/2018/08/14/7085591/>
5. Пархомчук О. С. Севрський мирний договір 1920. Українська дипломатична енциклопедія: в 2 т. / редкол.: Л. В. Губерський (голова) та ін. Київ: Знання України, 2004. Т. 2. 812 с. ISBN 966-316-045-4.
6. Королівство Курдистан. URL: <http://fai.org.ru/forum/topic/43156-korolevstvo-kurdistan/>
7. Покровська І. С. Лозаннський мирний договір 1923. [Українська дипломатична енциклопедія](http://www.ukrainianencyclopedia.com/): в 2 т. / редкол.: Л. В. Губерський (голова) та ін. Київ: Знання України, 2004. Т. 1. 760 с. ISBN 966-316-039-X.
8. Дівак В. Сепаратизм як геополітична зброя: виникнення нових квазідержав на карті світу. Пошук критеріїв міжнародного визнання невизнаних державних утворень. URL: www.irbis-nbuv.gov.ua/cgi-bin/irbis.../cgiirbis_64.exe?
9. Федюк Р. Чому розпад Іраку – це катастрофа, що може обернутись на краще. URL: <https://www.depo.ua/ukr/svit/chomu-rozpad-iraku-ce-katastrofa-scho-mozhe-obernutis-na-krasche-20171006653238>
10. МЗС України відкрило почесне консульство в Іракському Курдистані. URL: <https://www.unian.ua/politics/2101991-mzs-ukrajini-vidkriv-pochesne-konsulstvo-v-irakskomu-kurdistani.html>
11. Урядові війська відвоювали у курдів великі спірні території. URL: <http://www.iarex.ru/articles/55291.html>
12. В результаті авіаудару в Туреччині загинуло 36 прокурдських солдатів. URL: <https://www.ukrinform.ua/rubric-world/2415556-v-rezultati-aviadaru-tureccini-zaginuli-36-prokurdskih-soldativ.html>
13. Турецька авіація завдала удару по курдах в Іраку. URL: <https://www.ukrinform.ua/rubric-world/2452797-turecka-aviacija-zavdala-udaru-po-kurdah-v-iraku.html>
14. В Іракському Курдистані обирають парламент. URL: <https://www.ukrinform.ua/rubric-world/2548694-v-irakskomu-kurdistani-obiraut-parlament.html>
15. Дірік Ділар Шангал: Ісламська Держава, Курдська (не)зелажність, Західне лицемірство, провал парадигми національної держави. URL: <https://commons.com.ua/uk/shangal-islamska-derzhava/>
16. Рожава: альтернатива сектантським війнам Близького Сходу. URL: <https://politikrytyka.org/2015/11/25/rozhava-alternativa-sektantskim-vijnam-blizького-sходу/>
17. Туреччина готує наступ на іракський Синджар. URL: <https://www.ukrinform.ua/rubric-world/2428842-tureccina-gotue-nastup-na-irakskij-sindzar.html>
18. Сирійські курди проголосили автономію. URL: <https://www.dw.com/uk/сирійські-курди-проголосили-автономію/a-19122371>
19. Сирійські курди заявили про мирні переговори з офіційною владою. URL: <https://www.ukrinform.ua/rubric-world/2507339-sirijski-kurdi-zaavili-pro-mirni-peregovori-z-oficijnou-vladou.html>
20. Росомаха І. Іраку загрожувє розпад. URL: <https://www.ar25.org/article/iraku-zagrozhuje-rozpad.html>
21. У генштабі Туреччини заявили, що Афрін очистили від курдів. URL: <https://www.ukrinform.ua/rubric-world/2428472-u-genstabi-tureccini-zaavili-so-afirin-ocistili-vid-kurdів.html>
22. Армія Туреччини обстріляла курдів з артилерії на стратегічній висоті. URL: <https://www.ukrinform.ua/rubric->

- world/2567924-armia-tureccini-obstrilala-kurdiv-z-artilerii-na-strategicnij-visoti.html
23. Ердоган проти спільного патрулювання військових США із курдами у Сирії. URL: <https://www.ukrinform.ua/rubric-world/2574117-erdogan-proti-spilnogo-patruluvanna-vijskovih-ssa-iz-kurdami-u-sirii.html>
  24. Американські спецслужби заявили про можливий розпад Сирії та Іраку. URL: https://zaxid.net/amerikanski_spetssluzhbi_zayavili_pro_mozhliivy_rozpad_siriyi_ta_iraku_n1365146
  25. Розвідка США допустила розпад Іраку та Сирії. URL: <https://nv.ua/ukr/world/geopolitics/razveka-ssha-dopustila-rozpad-iraku-i-siriji-68217.html>
  26. Курдистан. URL: <http://fai.org.ru/forum/topic/43156-korolevstvo-kurdistan>
  27. Кравченко В. Що важливо знати про конфлікт у Сирії. URL: <https://dt.ua/international/scho-vazhливо-znati-pro-konflikt-u-siriyi-.html>
  28. Битва за Курдистан. URL: www.Kontinent.org/article.php?aid=473d099ab0384
  29. Волохов В. Курди: від автономії до незалежної держави. URL: <http://bintel.com.ua/uk/article/09-20-kurds/>
  30. Ворфілік Г.С. Геополітичні аспекти курдського конфлікту. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/gt_2011_11_19

References:

1. Kurds: who they are. URL: <https://news.rambler.ru/middleeast/39739160-kurdy-kto-oni-takie-na-samom-dele/>
2. Kurds and the Kurdish Question. URL: http://www.nationalsecurity.ru/maps/kurdistan_1.htm
3. Tarasenko G. Iranian Kurdistan is a major threat to stability in the Middle East. URL: <http://riataza.com/2016/09/13/iranskiy-kurdistan-glavnaya-ugroza-stabilnosti-na-blizhnem-vostoke/>
4. The Syrian Kurds have negotiated with Assad. URL: <https://www.eurointegration.com.ua/news/2018/08/14/7085591/>
5. Parhomchuk OS Sevsky peace treaty 1920. Ukrainian diplomatic encyclopedia: in 2 volumes / ed.: LV Gubersky (chairman) and others. Kyiv: Knowledge of Ukraine, 2004. 2. 812 p. ISBN 966-316-045-4.
6. The Kingdom of Kurdistan. URL: <http://fai.org.ru/forum/topic/43156-korolevstvo-kurdistan/>
7. Pokrovskaya IS Lausanne Peace Treaty 1923. Ukrainian Diplomatic Encyclopedia: in 2 volumes / ed.: L. Gubersky (chairman) and others. Kyiv: Knowledge of Ukraine, 2004. Vol. 1. 760 p. ISBN 966-316-039-X.
8. Divak V. Separatism as a geopolitical weapon: the emergence of new quasi-powers on the world map. Search for criteria for international recognition of unrecognized state entities. URL: www.irbis-nbuv.gov.ua/cgi-bin/irbis.../cgiirbis_64.exe?
9. Fedyuk R. Why the collapse of Iraq is a disaster that can turn for the better. URL: <https://www.depo.ua/eng/svit/chomu-rozpad-iraku-ce-katastrofa-scho-mozhe-obernutis-na-krasche-20171006653238>
10. The Foreign Ministry of Ukraine has opened an honorary consulate in Iraqi Kurdistan. URL: <https://www.unian.ua/politics/2101991-mzs-ukrajini-vidkriv-pochesne-konsulstvo-v-irakskomu-kurdistani.html>
11. Government forces conquered large disputed territories from the Kurds. URL: <http://www.iarex.ru/articles/55291.html>
12. As a result of an air strike, 36 pro-Kurdish soldiers were killed in Turkey. URL: <https://www.ukrinform.ua/rubric-world/2415556-v-resultati-aviaudaru-tureccini-zaginuli-36-prokurdskih-soldativ.html>
13. Turkish aviation strikes Kurds in Iraq. URL: <https://www.ukrinform.ua/rubric-world/2452797-turecka-aviacija-zavdala-udaru-po-kurdah-v-iraku.html>
14. In Iraq, Kurdistan is elected by parliament. URL: <https://www.ukrinform.ua/rubric-world/2548694-v-irakskomu-kurdistani-obiraut-parliament.html>
15. Dirk Dilar Shangal: Islamic State, Kurdish (in) greenery, Western hypocrisy, the failure of the nation-state paradigm. URL: <https://commons.com.ua/en/shangal-Islamic-derzhava/>
16. Rose: an alternative to the sectarian wars of the Middle East. URL: <https://politkrytyka.org/2015/11/25/rozhava-alternativa-sectantskim-vijnam-blizkogo-zhodu/>
17. Turkey is preparing an offensive on Iraqi Sinjar. URL: <https://www.ukrinform.ua/rubric-world/2428842-tureccina-gotue-nastup-na-iraksky-sindzar.html>
18. The Syrian Kurds have declared autonomy. URL: <https://www.dw.com/en/Syrian-Kurds-declared-autonomy/a-19122371>
19. Syrian Kurds have declared peace talks with official authorities. URL: <https://www.ukrinform.ua/rubric-world/2507339-Sirian-Kurdi-Zavali-pro-mirmi-pegovori-z-oficijnou-vladou.html>
20. Wolverine I. Iraq is in danger of collapse. URL: <https://www.ar25.org/article/iraku-zagrozhuje-rozpad.html>
21. The Turkish General Staff stated that Afrin had been cleared of the Kurds. URL: <https://www.ukrinform.ua/rubric-world/2428472-u-genstabi-tureccini-zavali-so-afrin-ocistili-vid-kurdiv.html>
22. The Turkish army fired at Kurdish artillery at strategic height. URL: <https://www.ukrinform.ua/rubric-world/2567924-armia-tureccini-obstrilala-kurdiv-z-artilerii-na-strategicnij-visoti.html>
23. Erdogan against joint patrol of US military with Kurds in Syria. URL: <https://www.ukrinform.ua/rubric-world/2574117-erdogan-proti-spilnogo-patruluvanna-vijskovih-ssa-iz-kurdami-u-sirii.html>
24. US intelligence services have declared the possible disintegration of Syria and Iraq. URL: https://zaxid.net/American_spetssluzhbi_zayabili_pro_mozhliivy_rozpad_siriyi_ta_iraku_n1365146
25. US intelligence has allowed the disintegration of Iraq and Syria. URL: <https://nv.ua/eng/world/geopolitics/razveka-ssha-dustila-rozpad-iraku-i-sirija-68217.html>
26. Kurdistan. URL: <http://fai.org.ru/forum/topic/43156-korolevstvo-kurdistan>
27. Kravchenko V. What is important to know about the conflict in Syria. URL: <https://dt.ua/international/scho-vazhливо-know-pro-konflikt-u-siriyi-.html>
28. The Battle of Kurdistan. URL: www.Kontinent.org/article.php?aid=473d099ab0384
29. Volokhov V. Kurds: from autonomy to an independent state. URL: <http://bintel.com.ua/en/article/09-20-kurds/>
30. Worlick G.S. Geopolitical aspects of the Kurdish conflict. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/gt_2011_11_19

Анотація:

Ірина Филоненко, Юрий Филоненко, Владислав Рипа. КУРДСКИЙ СЕПАРАТИЗМ: ПРИЧИНЫ И ПОСЛЕДСТВИЯ

Статья посвящена изучению проблемы курдского сепаратизма, который считается главной угрозой стабильности на Ближнем Востоке.

Курдський сепаратизм являється головною внутрішньою проблемою для Ірану, Іраку, Сирії та Турції, яка може викликати дестабілізацію в цих країнах і навіть крах деяких з них. Її наслідки можуть відбитися на всій Азії, активізуючи центробіжні процеси в багатьох інших азіатських країнах і викликаючи появу нових державних структур на карті регіону, а також викликаючи напруженість в Європі, для якої проблема сепаратизму теж актуальна.

Сепаратизм курдів виник через етнічні відмінності серед населення країн, в яких вони живуть, а також через неправильну політику в відношенні курдів, а саме через угнетення і дискримінації курдського народу, його культури, мови і традицій всередині цих країн. Також прослідковується вплив історичних і зовнішніх факторів.

Сепаратизм курдів в більшій мірі проявляється в формі автономії з наступним можливим відокремленням і формуванням єдиного курдського державства - Курдистану. Хоча в націоналістичних колах ідея формування Великого Незалежного Курдистану як єдиного державства в межах населених курдами сусідніх територій Турції, Ірану, Іраку та Сирії і просувається, однак через існування внутрішніх суперечностей і блокади регіональними державами їх прагнення до незалежності, курди поки що задоволені більш широкими правами та автономією в країнах, де вони живуть зараз, і за те, що вони борються з урядами цих країн, з можливим подальшим формуванням національних державств.

Етнічний сепаратизм курдів у всіх досліджуваних країнах є активним і небезпечним за своїми наслідками, оскільки він часто супроводжується озброєними конфліктами і людськими жертвами. На сьогоднішній день для боротьби з сепаратизмом курдів уряди використовують в основному силові методи, хоча це не вирішує проблему.

В цілому, важко знайти ефективні методи боротьби з етнічним і релігійним сепаратизмом, тому що, як зауважив політолог Вадим Карасев, такий сепаратизм «дуже важко вилікувати».

Ключові слова: сепаратизм, курди, Курдистан, Іранський Курдистан, Іракський Курдистан, Сирійський Курдистан, Турецький Курдистан.

Abstract:

Irina Filonenko, Yuri Filonenko. Vladislav Ripa: KURDISH SEPARATISM: CAUSES AND CONSEQUENCES

Separatism is one of the most difficult problems in the world today. Its manifestations of varying degrees of activity can be traced in virtually every part of the world and can cause political instability within individual states, the formation of new state formations and, worst of all, the emergence of protracted armed conflicts, measured by hundreds of human casualties.

One of the problems of separatism in Southwest Asia has to do with the Kurds - an ancient people living mainly in Turkey (up to 20 million), Iran (up to 12 million), Iraq (up to 8 million), in northeast Syria (up to 3 million). Kurds also live in Azerbaijan, Georgia, Armenia, Turkmenistan, Kazakhstan, up to 2.5 million Kurds live in the US and European countries where Kurdish communities exist. They speak their own Kurdish language, which is a Indo-European language family, and are overwhelmingly Sunni Muslim. There are also Shi'a Muslims, Yezidis, Alevis, Christians among the Kurds, but there are far fewer of them.

The article is devoted to the elucidation of the problem of Kurdish separatism, which is considered the main threat to stability in the Middle East.

Kurdish separatism is a major domestic issue for Iran, Iraq, Syria and Turkey, which may cause destabilization in these countries and even the collapse of some of them. Its effects may have echoes throughout Asia, activating centrifugal processes in many other Asian countries, and triggering the emergence of new state structures on the Asian map, as well as causing tensions in Europe, to which the problem of separatism is also relevant.

The separatism of the Kurds arose because of the ethnic differences among the populations of the countries in which they live, and also because of the wrong policy towards the Kurds, namely the oppression and discrimination of the Kurdish people, their culture, language and traditions within these countries. It also traces the influence of historical and external factors.

In the form of manifestation, separatism of the Kurds can be estimated as secessionist. Although in the nationalist circles the idea of the formation of the Great Independent Kurdistan as a united state is pursued through the alliance of the inhabited by the divided Kurdish ethnic group the neighbouring territories of Turkey, Iran, Iraq and Syria, due to the existence of internal contradictions and the blockade by the regional powers of their desire for independence, the Kurds are more satisfied with wider rights and autonomy within the countries where they live now and what they fight with the governments of these countries for, with the possible further formation of national states.

Kurdish ethnic separatism in all the researched countries is active in intensity and dangerous in its consequences, because it is often accompanied by armed conflicts and human casualties.

To date, to combat the separatism of the Kurds, governments use mainly militant methods, although this does not solve the problem. In general, effective methods in combating ethnic and religious separatism are hard to find, because, as political scientist Vadim Karasyov remarked in one of his speeches, such separatism «is very difficult to cure».

Key words: separatism, Kurds, Kurdistan, Iranian Kurdistan, Iraqi Kurdistan, Syrian Kurdistan, Turkish Kurdistan.

Надійшла 10.10.2019 р.